

OBCHOD S LIDMI TRADE WITH HUMANS

Čurdová Zdenka

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra klinických oborů

Summary

Trade with human beings was perceived as a piquant topic of sensationalist press even in recent past. This perception has been gradually changing thanks to huge effort of several individuals, institutions, organizations and mass media.

The public begins seeing specific persons, faces and fates behind the victims of trade with humans. And it does not matter so much whether the victim is our citizen who was tricked by promises of a well-paid job abroad and finished being traded in Western Europe, or whether they are foreigners who are not able to sustain their children at home, and therefore they went abroad to seek subsistence. They are always victims who were lured and transported somewhere in order to be exposed to sexual exploitation or to be forced to work in slave conditions.

There are different approaches to trade with humans not only in lay public, but also among specialists. Some point out the fact that trade with humans is manifestation of organized crime; others perceive it mainly as human-legal problem. The trade with humans represents without doubt a significant safety and humanitarian risk, it influences grey economy, it supports corruption growth, it upsets the rule of law and it can be assumed that the income from trade with humans can serve to fund terrorist organizations. But its most repellent feature remains the fact that it abuses the disadvantaged position of vulnerable groups of population, degrading their human dignity and creating "modern slaves" in that way.

Modern slavery is a multilateral threat to all nations of the world. No country is immune against it. The distress of individual victims caused by violation of their basic rights is joined by connection with organized crime and other safety threats like drug and weapon traffic. There is also connection with serious health threats for the society, both in consequence of bad life conditions and in consequence of forced sex.

Key words: trade with humans – prostitution – victim – prevention

Souhrn

Obchodování s lidmi bylo ještě v době nedávno minulé vnímáno jako pikantní téma bulvárního tisku. Díky nesmírnému úsilí několika jednotlivců, institucí, organizací i médií se toto vnímání postupně mění.

Za oběťmi obchodování s lidmi začíná veřejnost vidět konkrétní lidi, tváře a osudy. A nezáleží tolik na tom, jestli je oběť naše občanka, která naletěla slibům o dobře placené práci v zahraničí a skončila obchodovaná v západní Evropě, nebo jsou to cizinci, kteří doma nemohou uživit své děti a vydali se proto hledat obživu do zahraničí. Vždy jsou to oběti, které někdo někam nalákal a dopravil proto, aby tam byly vystaveny sexuálnímu vykořisťování nebo nuceny pracovat v otrockých podmínkách.

Nejen mezi laickou veřejností, ale i mezi odborníky se vyskytují rozdílné přístupy k obchodování s lidmi. Někteří zdůrazňují skutečnost, že obchodování s lidmi je projevem organizovaného zločinu, jiní je vnímají hlavně jako lidsko-právní problém. Obchodování s lidmi bezesporu představuje významné bezpečnostní i humanitární riziko, ovlivňuje šedou ekonomiku,

podporuje růst korupce, narušuje právní řád a lze předpokládat, že výnosy z obchodování s lidmi mohou sloužit k financování teroristických organizací. Jeho nejodpudivějším rysem ale zůstává, že využívá znevýhodněného postavení zranitelných skupin obyvatelstva, degraduje jejich lidskou důstojnost a vytváří tak „novodobé otroky“.

Novodobé otroctví je mnohostrannou hrozbou všem národům světa. Žádná země vůči němu není imunní. K utrpení jednotlivých obětí z porušení jejich základních práv se totiž přidává i spojení s organizovaným zločinem a další bezpečnostní hrozby, jako jsou obchod s drogami a se zbraněmi. Je zde i spojení s vážnými zdravotními hrozbami pro společnost, ať již v důsledku špatných podmínek k životu či v důsledku nuceného sexu.

Klíčová slova: obchod s lidmi – prostituce – oběť – prevence

1. DEFINICE OBCHODOVÁNÍ S LIDMI DLE OSN

První mezinárodní definice obchodování s lidmi je obsažena v čl. 3 Protokolu OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi, který je součástí mezinárodní Úmluvy o nadnárodním organizovaném zločinu (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Person, Especially Woman and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime A/55/383). Tato Úmluva byla přijata v italském Palermu dne 13. prosince 2000. Česká republika protokol ratifikovala dne 10. prosince 2002.

Podle této definice lze obchodování s lidmi charakterizovat takto:

A) obchodování s lidmi znamená najímání, přepravu, převoz, přechovávání nebo přijetí osob za účelem zneužívání za pomoci hrozby, použití síly nebo jiných forem donucení, za pomoci únosu, podvodu, uvedení v omyl nebo zneužití moci či stavu bezbrannosti nebo pomocí předání nebo přijetí plateb či výhod, a to za účelem získání souhlasu osoby mající kontrolu nad jinou osobou. Zneužívání zahrnuje přinejmenším zneužívání prostituce jiných, jiné formy sexuálního zneužívání, nucenou práci nebo poskytování služeb, otroctví nebo podobné praktiky jako otroctví, nevolnictví nebo odnětí orgánů.

B) souhlas oběti obchodování s lidmi se zamýšleným zneužíváním uvedeným v pododstavci a) tohoto článku nebude brán v úvahu, jestliže byl použit jakýkoliv způsob nátlaku uvedený v pododstavci a),

C) najímání, přeprava, převoz, přechovávání

nebo přijetí dítěte pro účely zneužívání bude považováno za „obchodování s lidmi“, i když nezahrnuje některý ze způsobů uvedených v pododstavci a) tohoto článku,

D) dítě znamená jakoukoliv osobu mladší osmnácti let.

Význam této mezinárodně uznávané definice spočívá v tom, že do termínu obchodování s lidmi byly zahrnuty všechny aspekty tohoto kriminálního jevu a jednotlivé signatářské státy se tohoto výčtu nezákonného jednání budou muset napříště držet i při provádění postihu jednotlivých jednání ve vnitrostátní úpravě. Protokol je totiž založen na zásadě, že jednání v něm uvedené každý stát definuje, stíhá i trestá podle vlastních zákonů. Zároveň Úmluva zavazuje signatářské státy k trestnímu postihu pachatelů aktů spojených s obchodování s lidmi i ve vztahu ke stadiu přípravy a pokusu a různých forem účastenství na takovém činu, pokud jednání bylo úmyslné. Dále je pak v odst. c) zakotvena speciální úprava obchodování s osobami mladšími osmnácti let, u nichž je trestné takové jednání ve článku vypočtené i bez použití násilí. Samotná definice pak neváže obchodování s lidmi na přechod státní hranice.

1.1 Definice obchodování s lidmi dle českého trestního zákona

Výše uvedené definici Organizace spojených národů odpovídá i nově přijatá úprava obchodování s lidmi obsažená v § 232a českého trestního zákona (TZ).

Tato poslední a zároveň nejvýznamnější změna právní úpravy obchodování s lidmi

byla provedena novelou TZ 537/2004 Sb., kdy byl zrušen stávající § 246 Obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku a nahrazen novým § 232a Obchodování s lidmi. Novela nabyla účinnosti 1. 11. 2004 a podstatně rozšířila původní úpravu trestného činu zrušeného § 246. Zároveň byl pozměněn i stávající § 216a Obchodování s dětmi, ze kterého bylo vypuštěno obchodování z dětmi za účelem využívání dětské práce, neboť tato skutková podstata je obsažena v uvedeném § 232a odst. 1). Obsahově obdobné má být i znění § 146 Obchodování s lidmi v nově připravované rekodifikaci TZ.

1. Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá osobu mladší osmnácti let, aby jí bylo užito:

a/ k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání,

b/ k otroctví nebo nevolnictví, nebo

c/ k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

2. Stejně bude potrestán, kdo jiného za použití násilí, pohrůžky násilí nebo lstí anebo zneužitím jeho omylu, tísně nebo závislosti přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá, aby ho bylo užito:

a/ k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání,

b/ k otroctví nebo nevolnictví, nebo

c/ k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování.

3. Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán:

a/ spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,

b/ vydá-li takovým činem jiného v nebezpečí těžké újmy na zdraví nebo smrti,

c/ spáchá-li takový čin v úmyslu získat značný prospěch nebo

d/ spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.

4. Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán:

a/ způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 těžkou újmu na zdraví, smrt nebo jiný, zvláště závažný následek,

b/ spáchá-li takový čin v úmyslu získat prospěch velkého rozsahu nebo

c/ spáchá-li takový čin ve spojení s organizo-

vanou skupinou působící ve více státech.

2. CHARAKTERISTIKA OBCHODU S LIDMI

2.1 Země původu

Obchod s lidmi může postihnout každého (muže, ženy, dívky i chlapce), nejvíce se však týká žen a dívek, které jsou nejčastěji obchodovány za účelem provozování prostituce a sexuálního vykořisťování. Lidé jsou však obchodováni nejen přes hranice státu, ale i v rámci jednotlivých zemí, kontinentů a jsou vystavováni zneužívání nejen sexuálnímu, ale i jeho dalším formám (nucená práce, adopce, sňatky, lidské orgány apod.).

Česky, které se stávají oběťmi obchodování se ženami, odcházejí převážně do Německa, Rakouska, Holandska, Itálie za nabídkou legální práce s vysokými výdělky. Je jim slíbeno zajištění a vyřízení všech dokladů, které souvisejí s pobytem, podmínky pobytu se pak na místě mění, ženy jsou zbaveny dokladů a svobody a stávají se tak oběťmi obchodování. Pohrůžkami i fyzickým týráním jsou nuceny k otrocké práci a prostituci. Cizinky přicházejí do ČR především z Ukrajiny, Běloruska, Moldávie, Rumunska, Bulharska, Číny a Vietnamu. Jsou nalákány falešnými sliby, že si snadno a rychle vydělají jako pomocnice v domácnostech, uklízečky, prodavačky, modelky nebo jim je nabídnut sňatek do „lepšího světa“. Mnohdy bez platných dokladů, pracovního povolení a povolení k pobytu se pak ocitnou ve vážné tísně a stanou se lehkou obětí obchodníků s lidmi, na nichž jsou pak plně závislé. Nicméně i Česky se stávají oběťmi obchodování ve vlastní zemi.

2.2 Trasy obchodu s lidmi

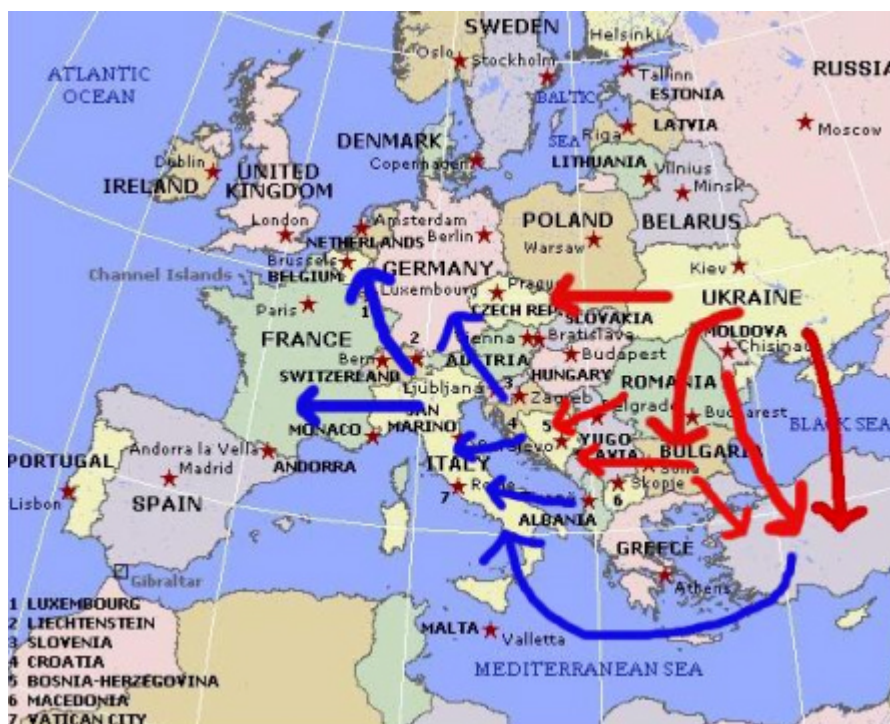
Modely a trasy obchodu s lidmi (obr. 1) jsou stejně jako u dalších forem organizovaného zločinu velmi flexibilní a rychle se mění. Trasa v každém konkrétním případě závisí na momentálních podmínkách v tranzitní, popř. cílové zemi, velice často bývá podmíněna kontrolami policie. Vzhledem k nutnosti flexibility je většinou dopředu známa jen původní lokalita, v které byla oběť získána a místo určení. V mnoha případech se pak trasy alespoň přibližně shodují s trasami, na nichž probíhá pašování drog či zbraní.

Hlavními cílovými zeměmi jsou, pokud

mluvíme o obchodu s českými ženami, zejména Německo a Rakousko, dále Itálie, Francie,

Španělsko, Nizozemsko, Švýcarsko, Belgie a USA.

Obr. 1. Trasy obchodu s lidmi v Evropě

Česká republika nestojí stranou v obchodu s lidmi. Její území patří k často užívaným trasám: pro lidi z bývalého SSSR, balkánských zemí, z Asie a Afriky. Konečnou stanicí je ČR pouze pro nepatrné procento běženců.

Vysněnými světovými cíli imigrantů je především Severní Amerika, Austrálie a vyspělé státy EU. Policií zajištěné běžence čeká buďto vyhoštění a repatriace, anebo končí na kratší či delší čas v utečeneckých táborech. Většina běženců bere pobyt v uprchlických táborech jako přestupní stanici, kde lze nabrat síly před dalším pokusem přejít hranice nebo získat kontakty na převaděčské organizace.

2.3 Převaděčství a obchodování s lidmi

Drtivá většina osob, které nelegálně vstupují do České republiky, je převedena a nikoliv obchodována.

Převaděčství znamená zprostředkování nelegálního vstupu buď přes „zelenou hranici“, nebo za použití padělaných nebo pozmeněných dokladů. Převedená osoba často zaplatí velké částky peněz, aby byla dopravena do požadované země, poté, co tam dopravena je, je nicméně odpovědná sama za sebe a „kontrakt“ mezi převaděčem a nelegálním migrantem zde končí.

Pokud se však jedná o obchodování s lidmi, příjezd do země neznamená skončení vztahu mezi obchodníkem a obětí, nýbrž bývá začátkem vykořisťování a zneužívání obětí.

V praxi může být velmi obtížné rozlišit případy převaděčství a obchodu s lidmi. Někdy si i samotné oběti mohou myslet, že byly pouze převedeny, ve skutečnosti však byly obchodovány a nejsou si vědomy svého skutečného postavení.

Specifické je obchodování lidmi oproti jiným druhům trestné činnosti ve velmi vysokých ziscích, malém riziku odhalení, malé pravděpodobnosti, že obchodovaná osoba naváže kontakt s policií.

Pro úspěšnost trestního řízení je často nezbytné svědectví oběti, která však z mnoha důvodů svědčit nechce.

2.4 Způsoby najímání a získávání pozdějších obětí

Způsoby najímání žen jsou v podstatě velmi málo formální. Kontakt mezi obchodovanou osobou a náboráři je uskutečněn nejčastěji prostřednictvím přátel, společné známé, popřípadě „z doslechu“. Velice často zprostředkuje kontakt někdo z rodiny oběti. Kontakt se uskutečňuje v místě bydliště oběti, v restauraci nebo v baru, hotelu, na diskotéce apod., ale také jen na ulici. Formálním způsobem pak dochází ke kontaktu prostřednictvím agentur (pracovní, sňatkové, cestovní) nebo přes inzertaty zadávané jednou osobou či přímo majiteli zařízení poskytujících erotické služby. Jedná se nejčastěji o záminku dobře placené a atraktivní práce, jako je práce barmanky, tanečnice, hostesky, společnice apod. Pachatelé však již od počátku počítají s tím, že hlavní či dokonce jedinou náplní činnosti oběti bude prostituce či např. práce v otrockých podmínkách. Dívky často podepisují s agenturami smlouvy, které jsou z právního hlediska nenapadnutelné. Tyto smlouvy však bývají pravidelně porušovány a na to, jak je pak s obětí nakládáno v zahraničí, obsah smlouvy nemá žádný vliv.

V největší míře je obchod s lidmi spojený se sexuálním průmyslem, zvláště pak s nucenou prostitucí. V méně početných případech je jeho cílem zneužívání osob pro pomoc v domácnostech nebo pro různé formy obchodů se sňatky. Finanční zisky obětí jsou velice nízké či spíše nulové, a tak je finanční hledisko dalším prostředkem (vedle násilí a jiných forem nátlaku) k zvětšení závislosti obchodovaných osob.

Další formy obchodování s lidmi, které v ČR existují, ale je pro ně charakteristická vysoká míra latence, jsou v současné době analyzovány (stejně jako v zemích EU) a příslušná opatření a jejich implementace budou následovat. Problematickou zůstává

oblast obchodu s lidmi za účelem nucené práce, o které doposud není k dispozici dostatek informací. Oběťmi této kriminality se stává část cizinců nelegálně pracujících na území ČR, kteří jsou nuceni pracovat v tíživých podmínkách a dostávají minimální nebo vůbec žádný plat. Jejich závislost je navíc zvyšována dalšími praktikami „novodobých otrokářů“ (odebráním pasu, vyhrožováním trestním stíháním z důvodu nelegálního pobytu, účtováním vysokých poplatků a úroků za platby spojené s přepravou do ČR, zajištěním pracovního povolení či práce „na černo“, zajištěním ubytování atd.).

2.5 Typologie obětí

Otrokem se nikdo nestává dobrovolně. Obchodníci s lidmi lákají své oběti na inzertaty slibující práci hostesek, pomocnic v domácnosti nebo práci v zemědělství.

Příklady nalákání obětí podvodem:

- sliby o získání platných přistěhovaleckých nebo cestovních dokladů (pracovní povolení, povolení k pobytu),
- využití falešných nebo zfalšovaných osobních nebo cestovních dokladů,
- slib o získání platné pracovní smlouvy,
- neplnění nebo jen velmi sporadické plnění slibů ohledně mzdy a výdělků,
- nepravdivý popis práce nebo pracovních podmínek v pracovní smlouvě.

2.6 Druhy vykonávané práce

2.6.1 Sexuální turistika

Komerčním sexuálním zneužíváním dětí je postiženo mnoho milionů dětí každý rok v mnoha zemích na všech kontinentech. Jedním ze způsobů tohoto zneužívání je rostoucí fenomén Dětského sexuálního turismu (Child Sex Tourism - CST). Osoby, které cestují ze své domovské země, aby se zúčastnily komerčního sexuálního styku s dítětem, se dopouštějí trestného činu. Tyto trestné činy jsou umožňovány díky nedokonalému právnímu systému, internetu, snadnému cestování a chudobě v cílových zemích. Sexuální turisté cestují například z Japonska do Thajska, z USA do Mexika a Střední Ameriky. Tyto tzv. příležitostně zneužívající osoby necestují s úmyslem užít si sex s dítětem, ale využívají příleži-

tosti, která se jim v dané zemi naskytne. U těchto osob jde z větší části pouze o touhu užít si něco nového, dosud nepoznaného. Existuje ovšem i skupina dětských pedofilů, kteří takové cesty podnikají s jasným úmyslem, aby vyhledali sex s dítětem.

2.6.2 Otroctví, nevolnictví

Jednou z nejzávažnějších forem obchodování s lidmi, a také jednou z nejhůře odhalitelných forem, je nucená služba, nevolnictví či otrocká práce. Mnoho z ekonomických migrantů, kteří opouštějí své domovy v méně rozvinutých oblastech a kteří cestují menší i větší vzdáleností do městských center a více rozvinutých částí světa za prací, je náchylnější k možností být zneužit při otrocké či obdobné práci. Ohromná část ekonomických migrantů, většinou osob s nižším vzděláním, jako jsou stavební dělníci a pomocníci v domácnosti, nalezne práci, ve které nejsou vykořisťováni a která jim umožní dosáhnout zisku a tím podporovat své rodiny, které zůstaly v zemích původu.

Ale někteří ekonomičtí migranti jsou nuceni snášet jisté formy hrubého zacházení od svých zaměstnavatelů. To může zahrnovat verbální či fyzické urážky nebo porušení smlouvy, kterou se řídí jejich pracovní vztah. Typickou situací je zadržování výplat či odmítnutí poskytnutí řádného času na odpočinek. Ještě menší skupina osob se cítí být zneužívána takovým způsobem, který lze nazvat otroctvím či nucenou prací.

Jak tedy třeba rozlišit, kdy se z pouhého zneužívání situace či dominantního postavení v práci stává nucená práce či otroctví? Odpověď je jednoduchá. Jestliže zaměstnavatel používá slovní či fyzické urážky nebo hrozby určité intenzity proto, aby pracovníka udržel v práci, jde o nucenou práci. Jestliže zaměstnavatel úmyslně způsobí, že se pracovník domnívá, že nemůže opustit práci bez toho, aniž by mu vznikla újma či mu hrozil fyzický trest, pak jde opět o nucenou práci. Zadržování cestovních či jiných osobních dokladů pracovníka je způsob fyzického ohrožování či omezování, které může být opět znakem nucené práce. Z tohoto důvodu mnoho zemí světa kriminalizovalo držení osobních dokladů pracovníků - cizinců (např. USA), jakožto ochranu základ-

ních pomůcek k zachování svobody pohybu.

2.6.3 Nucené práce

Tato poměrně nová, ale rychle se rozšiřující forma obchodování s lidmi se vyskytuje v různých provozovnách, v zemědělství, v konzervářském průmyslu, v domácnostech (služebné a au-pair), na stavbách, v restauracích a v pečovatelských službách. Lidé zde pracují často za méně než minimální mzdu, pracují více než 12 hodin, nedodržují se přestávky a volno mezi jednotlivými směny.

2.7 Rozpoznání obětí obchodu s lidmi

Pro policii, veřejnost a podpůrné organizace je často velmi obtížné identifikovat oběti obchodování s lidmi i scénář pachatelů, protože obchodování s lidmi bývá obvykle latentní trestnou činností. Vyskytují se případy obětí, kterým se podařilo uprchnout a které ohlásily tento trestný čin policii. Je však i mnoho těch, které jsou hlídány, nesmějí opustit místo nucené práce bez doprovodu, nesmějí kontaktovat svoji rodinu, přátele nebo další osoby, které by jim mohly pomoci. Přitom existuje celá řada faktorů, jež mohou signalizovat výskyt případů obchodování s lidmi.

2.7.1 Indikátory nalákání obětí podvodem

- oběť byla nepravdivě informována o cestě, zaměstnání, životních podmínkách nebo zacházení,
- oběť neví, jak získala osobní nebo cestovní doklady, nebo je pro ni někdo vyřizoval,
- oběť nemá doklady ve svém držení, má je u sebe někdo jiný,
- oběť dostala pokyny, co má říkat úředníkům, se kterými přijde do kontaktu,
- oběť nezná podrobnosti pracovní smlouvy, kterou podepsala, nebo jim nerozumí,
- pracovní smlouva je v cizím jazyce, její podmínky odporují běžné praxi,
- oběť musela někomu zaplatit za vyřízení,
- oběť pracuje nebo je někde držena proti své vůli,
- nezvykle nízké ceny za poskytované služby v porovnání s tržní cenou,
- oběť nemá kontrolu nad svým vlastním výdělkem, platí vysoký podíl ze svých příjmů svému vykořisťovateli, denně musí vydělat alespoň určitou minimální částku,
- oběť je fyzicky trestána, je jí vyhrožováno,

- když odmítne pracovat,
- oběť se bojí mluvit o své situaci, je-li přítomen její zaměstnavatel,
- odpírání stravy nebo nápojů, lékařské péče nebo léků, antikoncepce nebo kondomů,
- vynucené těhotenství nebo jeho přerušování, vynucené vzdání se péče o dítě,
- donucení k ponižujícímu nebo kompromitujícímu jednání, které je fotografováno nebo filmováno a které lze později využít jako kompromitující materiál,
- nucení k užívání drog nebo naopak jejich odpírání, pokud je již oběť na droze závislá
- vynucené lhaní klientům ve veřejném domě o tom, že jsou zde dobrovolně, spokojené s výdělkem.

2.7.2 Příklady způsobů násilného chování uplatňovaného na obětech

- únos nebo polapení oběti, která se pokusila uprchnout,
- nákup nebo prodej oběti (náborář - obchodník - kuplíř),
- bití - údery, kopání, strkání,
- mučení - pálení cigaretou,
- ohrožování zbraní,
- znásilnění a další druhy sexuálního násilí,
- uvěznění, omezení pohybu, dohled fyzické osoby nebo pomocí elektronických prostředků, pouta nebo svazování,
- odpírání potravy nebo nápojů,
- odpírání lékařské péče nebo léků,
- odpírání antikoncepce nebo kondomů,
- vynucené těhotenství nebo jeho přerušování,
- vynucené vzdání se péče o dítě,
- donucení k ponižujícímu nebo kompromitujícímu jednání, které je fotografováno nebo nahráváno na videokazety (lze později využít jako kompromitující materiál),
- vynucené užívání drog nebo jejich odpírání, pokud je na nich oběť závislá,
- vynucená účast na násilí proti jiným obětem,
- vynucené lhaní přátelům a rodině o tom, že je oběť v bezpečí, že se jí dobře daří a informace o tom, kde se zdržuje,
- vynucené lhaní klientům veřejného domu o tom, že je zde dobrovolně a ráda a dobře si vydělává.

2.7.3 Indikátory použitého násilí

- zranění po použití zbraní (nože, střelné zbraně, hole), viditelné rány nebo jizvy

- (řezné rány, modřiny, popáleniny, rány jako následky svázání, zranění na hlavě, obličeji nebo ústech v důsledku úderů do hlavy nebo do obličeje),
- vypálení znamení nebo jiné označení, které signalizuje, že osoba je majetkem jiné osoby,
- neléčené nemoci nebo infekce - zvláště sexuálně přenosné choroby, celkově špatný zdravotní stav, nemoci signalizující špatnou hygienu, jako například tuberkulóza,
- emocionální napětí, projevy traumatu, jako je deprese, úzkost, post-traumatický stres, sebepoškozování a pokusy o sebevraždu,
- neadekvátní nebo předstíraná loajalita k násilníkovi v důsledku toho, že nad ní má násilník neustálou nadvládu, které dosahuje použitím násilí, výhrůžek, odplaty (manipulace, indoktrinace, Stockholmský syndrom, vymývání mozku, traumatizující pouto),
- neznalost jazyka země, ve které se oběť vyskytuje, a neschopnost pohybovat se a žít zde,
- ubytování ve stejném objektu, ve kterém se nachází erotický klub nebo místo nucené práce, nebo dopravování se z místa ubytování do práce autem s hlídačem,
- obtížně přístupný objekt, objekt s kamerami, hlídaný objekt, zamřížovaná okna, oběti opouštějí objekt pouze v doprovodu,
- omezený přístup veřejnosti, přístup vyhrazen pouze pro příslušníky určité etnické komunity, gangu, pracovní skupiny,
- dohled nad oběťmi při návštěvě lékaře, pachatel často funguje jako tlumočnick, u sexuálního vykořisťování přesouvání žen z jednoho podniku do druhého,
- příznaky podobné příznakům domácího násilí: kuplíři/obchodníci vystupují jako „přítel“, „partner“, „příbuzný“,
- kuplíř/obchodník poskytne oběti právníka, který ve skutečnosti pracuje pro něj (kontroluje její výpověď, osvobodí oběť a předá ji do „péče“ kuplíře/obchodníka).

2.7.4 Příklady dalších způsobů nátlaku

- oběti jsou odebrány osobní nebo cestovní doklady,
- oběti je vyhrožováno postihem ze strany policistů nebo úředníků,
- použití křivých obvinění oběti, například

- ze špatného nakládání s dětmi, zanedbávání jejich výchovy nebo páchání kriminální činnosti,
- další druhy vyhrožování, které jsou obvyklé u sexuálního obtěžování nebo pronásledování objektu sexuálního zájmu

2.7.5 Kde a jak lze vyhledávat oběti

Většině obětí se nepodaří uprchnout a vyhledat pomoc. Nesmějí opouštět objekty, kde jsou zadržovány, nesmějí kontaktovat osoby zvenčí. Pachatelé je zastrašují a říkají jim, že když budou nalezeny, hrozí jim sankce ze strany policie. Oběti si většinou neuvědomují, že mají nějaká práva. Domnívají se, že musejí snášet sexuální vykořisťování nebo splácet domnělé dluhy. Neuvědomují si, že pracovní smlouvy, které podepsaly, nejsou závazné ani právoplatné. Vliv prostředí, ze kterého pocházejí (loajalita k rodině, kulturní, ekonomické nebo sociální zvyklosti) způsobují, že se ani nesnaží uniknout z útlatku a vykořisťování.

Místní znalost policistů působících v určitých regionech. Policie má přehled o prostituci vykonávané v daném regionu, ale policisté většinou nejsou dostatečně vyškoleni, aby správně identifikovali oběti obchodování s lidmi.

Nemocnice, pohotovostní lékařská služba a jiná zdravotnická zařízení. Oběti obchodování s lidmi mají obvykle podobná zranění jako oběti domácího násilí nebo znásilněné ženy; trpí často přenosnými pohlavními chorobami, kterých mohou mít i několik najednou; bývají těhotné v důsledku znásilnění nebo toho, že jejich pasáci nebo klienti odmítají používat kondomy. Zdravotní personál by neměl vycházet z předpokladu, že takové ženy vykonávají prostituci dobrovolně. Lékaři, na které se ženy obracejí s žádostí o přerušování těhotenství, by si měli uvědomit, že je k tomuto kroku často nutí jejich pasáci.

Nevládní organizace, které se specializují na zdravotní osvětu mezi prostitutkami a jejichž hlavním úkolem je prevence HIV, AIDS a dalších přenosných pohlavních chorob. Pracovníci těchto organizací se snaží prostitutkám pomáhat, vyšetřovat je a rozdávat jim kondomy. Měli by se ale soustředit i na příznaky signalizující, že žena je k prostituci nucena.

Skupiny migrantů a etnické minority: mužská část této populace většinou zná místa, kde si lze koupit ženu, která pochází z jejich země původu. Nechtějí se však příliš svěřovat se svými zážitky, protože se obávají, že to vrhá špatné světlo na celé etnikum, ke kterému patří. Brzdí je také loajalita, kterou cítí vůči k obchodníkům s lidmi, kteří pro ně často pracují jako převaděči.

Lokality, kde se vyskytuje velký počet mužů, kteří se zde zdržují jen krátkodobě nebo dočasně (vojenské základny, parkoviště vozidel TIR, sezónní pracoviště, místa různých shromáždění, sportovních akcí a turistická střediska). V této situaci mají muži častěji tendenci kupovat si sex, protože mají pocit, že je to anonymní.

Informátoři z řad veřejnosti, kteří mají místní znalost prostředí. Jsou to taxikáři, majitelé a provozovatelé barů, vrátní v hotelích, ale i zákazníci sexuálních služeb mohou mít informace, které mohou vést k obětem obchodování s lidmi.

Zapojení obchodníků s lidmi do dalších nezákonných aktivit: prodej drog, porušování zákona o pobytu cizinců, vydírání, daňové úniky, bankovní podvody, praní špinavých peněz, krádeže aut, obchod se zbraněmi, loupeže, dětská pornografie, ozbrojené útoky, vybírání výpalného apod.

Nahlašovat případy podezření na obchodování s lidmi by měli zejména všichni zdravotníci, sociální pracovníci a pracovníci psychiatrických zařízení.

Obchodování s lidmi ve všech svých formách je novodobým otroctvím a čelit mu můžeme jen tehdy, pokud budeme rozvíjet spolupráci policie, nevládních organizací, zdravotníků, zákonodárců a široké veřejnosti.

3. ROZSAH DOPADŮ OBCHODU S LIDMI

Mezi hlavní faktory, které podmiňují obchodování s lidmi, patří zejména:

- korumpované vlády
- neexistence právního státu
- špatná sociální situace
- politická nestabilita
- přírodní katastrofy
- ozbrojené konflikty
- globální poptávka po levné pracovní síle

Oběti obchodování s lidmi platí hroznou daň. Fyzické i psychické poruchy, včetně nemoci a zakrnělého růstu, to vše má často trvalý vliv na vyloučenost oběti z jejich rodiny a celé společnosti. Takové oběti se nedostává příležitosti pro její duševní, morální ani společenský vývoj. Proto má často zneužívání oběti progresivní charakter, např. oběť zprvu zneužívaná jen k otrockým pracím je později zneužívaná i sexuálně. V Nepálu např. dívky, které byly přinuceny k otrockým pracím v hotelu, v restauracích či dílnách na výrobu koberců, jsou později přinuceny k pracím v sexuálním průmyslu v Indii. Hořkou pravdou zůstává, že mnoho obětí bylo prodáno často několikrát. Mnoho takových obětí trpí nemocemi včetně HIV/AIDS, některé z nich utrpí trvalé poruchy reprodukčních orgánů. Často je oběť prodána do lokality, jejímuž jazyku nerozumí a jímž nemluví, tím jí vzniká další psychická újma ze společenské izolace. Ironicky řečeno, lidská schopnost vydržet nepopsatelné utrpení vede mnoho obětí k pokračování v jejich práci, doufajíce přitom v eventuelní vysvobození.

3.1 Obchodování s lidmi podněcuje rozpad společenských vazeb

Ztráta rodiny a společenské podpory činí oběti zranitelnějšími vůči obchodnickým požadavkům a hrozbám a přispívá často v mnoha směrech k narušení společenských vazeb. Obchodování s lidmi oslabuje autoritu rodičů, podemílá rozsáhlé rodinné vazby a brání morálnímu vývoji dětí. Obchodování narušuje přenos znalostí a kulturních hodnot z rodičů na děti, zabraňuje tradičnímu učení z generace na generaci a tím oslabuje základní pilíř společnosti. Ztráta možnosti získat vzdělání omezuje příležitost oběti získat dobře placenou práci a tím ekonomickou samostatnost a zvyšuje zranitelnost oběti. Osoby, které se setkávaly dlouhodobě s brutálním chováním, mají následně problémy začlenit se do normálně fungující společnosti. Oběti, kterým bylo umožněno vrátit se do své původní společnosti, se často cítí stigmatizovány a touto společností vyloučeny. Jsou proto náchylnější k tomu, aby byly opět zneužity či zapojeny do kriminálních aktivit.

3.2 Obchodování s lidmi podporuje organizovaný zločin

Zisky z obchodování s lidmi jsou finančním zdrojem pro další kriminální aktivity. Podle zprávy UN je obchodování s lidmi třetím nejvýnosnějším druhem organizovaného zločinu. Podle US zpravodajských služeb jeho zisky dosahují odhadem 9,5 bilionu USD ročně. Je zde úzké spojení s obchodem s drogami, praním špinavých peněz, paděláním dokladů, a převaděčstvím osob. Jsou také zadokumentovány vazby na terorismus. Tam, kde kvete organizovaný zločin, jsou právní stát a vláda oslabovány.

3.3 Obchodování s lidmi zbavuje státy lidského kapitálu

Obchodování má negativní vliv na trh práce, jelikož způsobuje nenapravitelnou ztrátu lidských zdrojů. Jestliže jsou děti nuceny od raného věku k práci a jestliže délka pracovní doby dosahuje 10 až 18 hodin denně, pak jim je zcela odepřena možnost vzdělání a kruh chudoby a negramotnosti se tím uzavírá.

3.4 Obchodování s lidmi podryvá všeobecné zdraví společnosti

Oběti obchodování s lidmi často snášejí brutální podmínky, které vedou k jejich psychickému, sexuálnímu a psychologickému trauma. Pohlavním stykem přenosné nemoci, zánětlivá onemocnění a HIV/AIDS jsou častým důsledkem nucené prostituce. Úzkost, nespavost, deprese a posttraumatický stres jsou běžné psychologické projevy u obětí obchodování s lidmi. Nehygienické podmínky a přeplněné prostory, ve kterých oběti žijí, jsou živnou půdou pro nemoci jako svrab, tuberkulóza a další přenosné nemoci. Nejvíce do nebe volající zneužívání je páčáno na dětech, které lze mnohem snáze kontrolovat a přinutit k službě v domácnostech, ve vojenských konfliktech a dalších nebezpečných formách práce.

3.5 Obchodování s lidmi podvrací vládní autoritu

Mnoho vlád bojuje o to, aby získaly a upevnily kontrolu nad svým územím. Ozbrojené konflikty, přírodní katastrofy a politické a etnické čistky často vedou k tomu, že je velká část

populace nucena opustit své domovy. Mnoho takových vlád není schopno ochránit své ženy a děti, které jsou pak unášeny z domovů, škol a uprchlických táborů. Úplatky placené obchodníky s lidmi imigračním úředníkům a justici brání schopnosti vlády bojovat proti korupci.

4. OBCHOD S DĚTMI

Dětská prostituce je odcizením dětství, ztrátou nejtěžší, která zanechává na osobnosti dítěte stigma, jehož rysy odpovídají věku, ve kterém dítě prodávalo svoje tělo.

Absence či deficit emocionálních, sociálních a duchovních potřeb dítěte na straně jedné a na straně druhé boom informací je příčinou falešného vnímání světa. Pro takové děti se stává „falešná realita“ pastí, do které se více či méně ochotně nechají polapit. To se mimo jiné projevuje vyšší sexuální promiskuitou mladých lidí, potencionální ochotou vydělávat peníze v sexuálním byznysu a také deficitem celé škály sociálních kompetencí s přesahem do emocionálních partnerských vztahů.

Do sféry obchodu s dětmi dále spadají oblasti dětské pornografie, komerčního sexuálního zneužívání dětí, pedofilní sexuální turistika.

5. PREVENCE

Jako všude, tak i tady hraje prevence velkou roli. Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity se zapojila do programu prevence obchodu s lidmi.

Studentky doktorandského programu připravují preventivní program pro žáky a studenty ZŠ a SŠ. Bude se jednat o přednášky na jednotlivých školách s důrazem na zahraniční pobyty, brigády v ČR i v zahraničí, nucenou prostituci. Připravují i informační materiály, které budou při přednáškách rozdávány. Studentky však chtějí informovat i širokou veřejnost o tomto problému, a to prostřednictvím časopisů pro ženy a běžných periodik. Další skupinou, na kterou se chtějí studentky zaměřit podrobněji, jsou sociální pracovníci a pedagogové. Pro ně bude vytvořen speciální

program na odhalování obětí obchodu s lidmi a hlavně pomoc těmto obětem.

Letos poprvé byl také otevřen nepovinný předmět na ZSF JU pro studenty, kde se podrobně seznámí s touto problematikou a její legislativou jak v ČR, tak i v ostatních zemích EU.

LITERATURA

1. Bohatová, V.: Kšeftování s beznadějí. In: Ekonom. 2001, r. 45, č. 14, s. 56, ISSN 0862-9595.
2. Cena otroka. In: Mladá fronta dnes. 2001, r. 12, č. 154, s. 4, ISSN 1210-1168.
3. Cockburn, A.: Otroci 21. století. In: National Geographic. 2003, s.48-75, ISSN 1213-9394.
4. Černík, J., Hulíková, T., Vintr, V., Křištof, R.: Pilotní výzkum prostředí obchodu s lidmi na území České republiky (prosinec 2004-únor 2005). IOM Praha 2005.
5. Ekonom: Británie: Poslední hranice. In: Ekonom. r. 44, č. 26, s. 57-58, ISSN 0862-9595.
6. Ekonom: Cesta do otroctví. In: Ekonom. 2000, r. 44, č. 26, s. 58, ISSN 0862-9595.
7. Chmelík, J. et al.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vyd. Praha: Portál. 2003. s. 208. ISBN 80-7178-739-6.
8. Ivanovičová, V.: Legální migrace – otevřená šance. In: Respekt. 2003, č. 52, s. 1-2, ISSN 1801-1446.
9. Maršíček, Z.: Obchod s lidmi – novodobé otroctví. In: Haló noviny. 2005, r.15, č. 235, s. 9, ISSN 1210-1494.
10. Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období 2005-2007). Ministerstvo vnitra – odbor bezpečnostní politiky. Praha. 2005.
11. Nečada, V.: Obchodování s lidmi. In: Trestní právo. 2005, r. 10, č. 1, s. 4-12, ISSN 1213-094X.
12. Nejtek, M.: Obchod s lidmi. In: Lidové noviny. 2000, r. 10, č. 57, s. 6, ISSN 0862-5921.
13. Proti chudým jsme bohatí. In: Zemědělské noviny. 2000, r. 10, č. 147, s. 7, ISSN 1012-0129.
14. Trávníčková, I.: Organizovaný zločin a obchodování se ženami v ČR. In: Kriminalista. Čtvrtletník pro kriminalistickou teorii praxi. MV ČR 2/2005. ISSN 1210-9150.
15. URL:< <http://www.charita.cz>>.
16. URL:< <http://www.mv.cz>>.
17. URL:< <http://www.strada.cz>>.
18. Vaněček, P.: Zasedání komise v Haagu. In: Soudce. 2005, r. 7, č. 8, s. 10-12, ISSN 1211-5347.
19. Vaničková, E.: Dětská prostituce. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. s. 136 ISBN 80-247-1138-9.
20. Weiss, P. et al.: Sexuální zneužívání pachatelé a oběti. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s r.o., 2000. s. 211. ISBN 80-7169-795-8.
21. Zákon č. 114/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

Čurdová Zdenka
curdovazdenka@seznam.cz